

УДК 657.15:005.934

Садовська Ірина,
доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри обліку і оподаткування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0002-7081-8524
e-mail: Sadovska.Iryna@vnu.edu.ua

Маркус Ольга,
кандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра обліку і оподаткування,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0002-6147-888X,
e-mail: Markus.Olga@vnu.edu.ua

Нагірська Катерина
кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет,
кафедра обліку і аудиту
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0002-2792-8162
e-mail: katya_nagirska@ukr.net

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-02-39-45>

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ МОДЕЛІ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ В КОНТЕКСТІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗГІДНО МСБО

Анотація. Недостатня аналітичність Звіту про рух грошових коштів та відсутність обґрунтованих практик щодо доречності і достовірності відображення окремих його статей – негативно впливають на прийняття управлінських рішень. Тому у статті було проведено дослідження теоретичного надбання і сучасних практик щодо облікової політики формування Звіту про рух грошових коштів за вимогами МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів». Авторами здійснено аналіз відповідностей і відмінностей за міжнародними і національними стандартами у обліковій політиці щодо відображення та визначення складу грошових коштів та їх еквівалентів. Також було запропоновано власний підхід щодо формування управлінської моделі Звіту про рух грошових коштів із дотриманням вимог МСФЗ.

Ключові слова: грошові кошти та їх еквіваленти, Звіт про рух грошових коштів, облікова політика, МСБО, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність.

Sadovska Iryna,
Doctor of Economics, Professor,
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Department of Accounting and Auditing,
Lutsk

Markus Olga
PhD in Economics, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Department of Accounting and Auditing,
Lutsk

Nahirska Kateryna
PhD (Economics), Associate Professor,
The Department of Accounting and Audit
Lutsk National Technical University
Lutsk

THE MANAGEMENT MODEL OF THE CASH FLOW STATEMENT FORMATION ACCORDING TO THE IAS ACCOUNTING POLICY

Abstract. Introduction. Information about an entity's cash flows is useful because it provides users of financial statements with a basis for assessing the entity's ability to generate cash and cash equivalents and the entity's need to use those cash flows. Insufficient analytical nature of the Statement of Cash Flows and lack of sound practices on the relevance and reliability of some of its articles - negatively affect management decisions that will promote business development, create safe conditions for its operation in uncertainty and significant probability of stability risks now. cash flows and cash assets. The purpose of the article: to conduct a study of theoretical knowledge and current practices on accounting policies for the preparation of the Statement of Cash Flows under IFRS, to compare the compliance and differences in international and national standards on this topic, as well as to propose their own approaches to the management model. cash flows under IFRS.

Results. The article conducted a study of theoretical knowledge and current practices on accounting policies for the formation of the Statement of Cash Flows in accordance with IAS 7 "Statement of Cash Flows". The authors analyzed the correspondences and differences according to international and national standards in accounting policy to reflect and determine the composition of cash and cash equivalents. They also proposed their own approach to the formation of the management model of the Statement of Cash Flows in compliance with IFRS.

Conclusions. The developed model of the Management Report provides an opportunity to assess the ability of the company to operate financially and sustainably in the future, as well as take into account all the requirements of international standards to the accounting policy of the Statement of Cash Flows.

Key words: cash and cash equivalents, Cash flows statement, accounting policy, IAS, operating activities, investing activities, financial activities.

Постановка проблеми та її значення. На перший погляд облікова політика стосується процесу формування форми № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) та форми № 2 Звіт про фінансові результати (Звіти про сукупний дохід). Такий підхід є класичним, оскільки передбачає багатоваріантність професійних бухгалтерських суджень у виборі методів оцінки статей вказаних форм фінансової звітності. Форма № 3 Звіт про рух грошових коштів є більш стійкою щодо релевантної інформації. Рух грошових коштів у економічного суб'єкта відбувається за правилами проведення готівкових та безготівкових розрахунків та інших операцій. Таким чином, відбувається нівелювання положень облікової політики щодо формування Звіту про рух грошових коштів, що в результаті спричиняє ряд проблем в питаннях доречності і достовірності відображення окремих статей звітності, а це, в свою чергу, негативно впливає на прийняття управлінських рішень.

Проблема нівелювання положень облікової політики щодо формування Звіту про рух грошових коштів здебільшого проявляється на практиці. В процесі її вирішення спостерігаються неоднозначне розуміння природи проблеми, а, відповідно, рішення базуються здебільшого на вузькоглядних бухгалтерських судженнях, які сприяють появі ще більшої кількості проблем. Причиною описаної ситуації, яка набуває моделі замкненого кола, є недостатньо розроблена методика формування звіту про рух грошових коштів, особливо на управлінському рівні. Не доцільно розділяти фінансовий і управлінський облік. Відповідно, не доцільно розділяти управлінську і фінансову моделі звіту про рух грошових коштів. Впливає потреба в ефективному управлінні процесом формування звіту про рух грошових коштів з позиції фінансового менеджменту економічного суб'єкта, і, водночас, з позиції стратегічного менеджменту. Останній потребує формування відповідної управлінської моделі звіту про рух грошових коштів, але не як окремої методики і системи інструментарію, а взаємо погодженої процедури з обліковою політикою орієнтованою на принципи МСБО, які дозволяють використати більше можливостей для деталізації, пояснень, професійних суджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Напрацювання вітчизняних та закордонних науковців, зосереджують увагу на дослідженнях особливостей формування облікової політики в основному для статей форми № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) та форми № 2 Звіт про фінансові результати (Звіти про сукупний дохід) [4, 5, 6]; або стосуються загальних підходів щодо визначення порога суттєвості, організації бухгалтерської

служби та документообігу, застосування методу інвентаризації [7,8]. Щодо формування Звіту про рух грошових коштів є наукові праці авторів [2, 3, 10], в яких розглядаються сутність економічної категорії грошові кошти та їх еквіваленти, особливості їх відображення за вимогами НП(С)БО та МСБО, а також два методи складання Звіту – прямий і не прямий, аналізуються їх переваги та недоліки. Проте, не достатньо знаходимо напрацьовань в частині розробки управлінської моделі Звіту про рух грошових коштів, яка дає можливість відображати усі зміни в обліковій політиці та облікових оцінках, а отже є чинником покращення ефективності прийняття управлінських рішень, які сприятимуть розвитку бізнесу, створенню безпечних умов його функціонування в умовах невизначеності та відносно суттєвої ймовірності ризиків щодо стабільності теперішньої вартості грошових потоків і грошових активів.

Мета і завдання статті. З урахуванням описаних вище проблем, автори поставили за мету провести дослідження теоретичного надбання і сучасних практик щодо облікової політики формування Звіту про рух грошових коштів за МСФЗ, провести паралель відповідності і відмінностей за міжнародними і національними стандартами за даною тематикою, а також запропонувати власні підходи щодо формування управлінської моделі Звіту про рух грошових коштів за МСФЗ.

Викладення основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Формування Звіту про рух грошових коштів підприємствами регламентовано Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а також МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [7, 8, 9].

Для досягнення окресленої мети дослідження, доцільним буде порівняти практики щодо облікових політик формування Звіту про рух грошових коштів за національними та міжнародними стандартами, визначивши їх спільні та відмінні риси. Першою відмінною рисою зазначених Стандартів є різне трактування поняття «грошові кошти». Так згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [9]. Натомість, згідно МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів», грошові кошти складаються з готівки в касі та депозитів до запитання. Крім цього, в міжнародних стандартах зазвичай застосовується термін «грошові потоки», а у національних – «рух грошових коштів», хоча за своїм тлумаченням ці поняття тотожні.

Також відмінним є те, що згідно національних стандартів форма Звіту про рух грошових коштів є затвердженою та є обов'язковою для застосування усіма підприємствами (крім банків і бюджетних установ), а за міжнародними – вона має лише рекомендовану форму такого Звіту [7].

Спільною рисою у національних та міжнародних стандартів є визначена структура Звіту, який складається з трьох розділів.

Розділ I. Рух коштів у результаті операційної діяльності. НП(С)БО 1 визначає, що операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші її види, які не вважаються інвестиційною чи фінансовою діяльністю. В свою чергу, основна діяльність – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства й забезпечують основну частину його доходу [9].

Розділ II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності. Відповідно до НП(С)БО 1, інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [9].

Однак згідно вимог МСБО 7 – до складу інвестиційної діяльності підприємства не включаються грошові еквіваленти як інвестиції. В міжнародній практиці для того, щоб еквівалент грошових коштів можна було визначити як інвестицію – вона повинна бути вільно конвертована у відому суму грошових коштів і характеризуватися незначним ризиком зміни вартості [7]. Виходячи з таких підходів, в МСБО 7 на відміну від НП(С)БО 1 наприклад, фінансові інвестиції короткострокового характеру можуть включатися до складу операційної діяльності. Таким чином, інвестиція визначається здебільшого як еквівалент грошових коштів тільки в разі короткого строку погашення, наприклад протягом трьох місяців чи менше з дати

придбання. Інвестиції в інструменти власного капіталу не входять до складу еквівалентів грошових коштів, якщо вони не є за сутністю еквівалентами грошових коштів, наприклад, у випадку привілейованих акцій, придбаних протягом короткого періоду їх погашення і з визначеною датою викупу.

Розділ III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності. Національний стандарт визначає фінансову діяльність як діяльність, що призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства [9].

Згідно вимог МСБО 7 – банківські позики відносяться до фінансової діяльності за виключенням банківських овердрафтів, які підлягають погашенню за вимогою, виступають невід’ємною частиною управління грошовими коштами суб’єкта господарювання а отже характеризують його операційну діяльність. За таких обставин банківські овердрафти включаються як компонент грошових коштів та їхніх еквівалентів. Характерною рисою таких банківських операцій є часті коливання залишків коштів на банківських рахунках – від перевищення надходжень до перевищення кредиту. Тобто банківські овердрафти, згідно МСБО 7, рекомендовано розкривати у складі операційної діяльності. Натомість, згідно НП(С)БО 1, будучи банківськими позиками, овердрафти підлягають включенню до складу грошового потоку від фінансової діяльності.

Також відмінністю є те, що у Звіті про рух грошових коштів, згідно національних стандартів, отримані дивіденди та відсотки відображаються в складі інвестиційної діяльності, а сплачені – у складі операційної та фінансової діяльності відповідно. Натомість, згідно міжнародних стандартів, сплачені й отримані відсотки і дивіденди можна віднести до фінансової та інвестиційної діяльності. Рекомендовано також, згідно з МСБО 7, є класифікація сплачених дивідендів як компонентів грошових потоків від операційної діяльності. Головна мета полягає у полегшенні можливості оцінки користувачами фінансових звітів здатності підприємства сплачувати дивіденди з грошових потоків від операційної діяльності.

Порівнюючи вимоги до розкриття інформації про податок на прибуток – варто наголосити на наступних відмінностях. За національними стандартами сплата податку на прибуток наводиться у Звіті про рух грошових коштів у складі операційної діяльності. Натомість при застосуванні МСБО 7 грошові потоки, що виникають від податків на прибуток, класифікуються як грошові кошти від операційної діяльності лише у випадку, коли їх не можна конкретно ототожнити з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства [7 - 9].

Зважаючи на зазначенні відмінності у відображенні та визначенні складу грошових коштів та їх еквівалентів за вимогами міжнародних та національних стандартів – підприємству є доцільним розкрити та детально обґрунтувати в обліковій політиці підходи, які він приймає у процесі формування Звіту про грошові потоки.

Вибір способів одержання інформації та методів її подання у Звіті про рух грошових коштів потрібно закріпити в обліковій політиці підприємства. Це також стосується і кількісного критерію суттєвості інформації про господарські операції та події, який доцільно окреслити окремо для Звіту про рух грошових коштів. Конкретний розмір кількісного критерію слугуватиме орієнтиром необхідності розкриття додаткових статей Звіту про рух грошових коштів.

Недостатня аналітичність Звіту про рух грошових коштів, для використання даних в процесі прийняття управлінських рішень, потребує розробки його управлінської моделі. Управлінська модель Звіту про рух грошових коштів повинна враховувати вимоги облікової політики за МСБО конкретного підприємства щодо формування Звіту та давати можливість оптимізації грошових потоків підприємства, забезпечення збалансованості вхідних і вихідних грошових потоків у часі і за обсягом.

Виходячи із зазначених міркувань, авторами було розроблено модель управлінського Звіту про рух грошових коштів, яка представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Управлінська модель Звіту про рух грошових коштів

Управлінський Звіт про рух грошових коштів	Місяць (Квартал, Рік) 2022, тис. грн
ЗАЛИШОК ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПОЧАТОК ПЕРІОДУ	
Надходження грошових коштів	Всього
<i>1.1. НАДХОДЖЕННЯ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:</i>	
- Покупець (замовник) 1, в.т.ч. авансові платежі	
- Покупець (замовник) 2, в.т.ч. авансові платежі	
.....	
<i>1.2. Інші неопераційні надходження</i>	
Інші надходження	
.....	
<i>1.3 НАДХОДЖЕННЯ ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	
Надходження від реалізації ОЗ, НА, НМА	
Поповнення статутного капіталу	
....	
<i>1.4 НАДХОДЖЕННЯ ВІД ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	
Отримання кредитів від банків	
Отримання позик від власників	
Отримання позик від інших кредиторів	
....	
Витрачання грошових коштів	Всього
2.1. ВИТРАЧАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:	
2.1.1. Оплата постачальникам:	
- Оплата постачальникам-резидентам сировини, матеріалів, в.т.ч. авансові платежі;	
- Оплата постачальникам-нерезидентам сировини, матеріалів; в.т.ч. авансові платежі	
- Оплата постачальникам-резидентам за послуги, в.т.ч. авансові платежі;	
- Оплата постачальникам-нерезидентам за послуги, в.т.ч. авансові платежі;	
- ПДВ, сплачене на митниці;	
- Митні платежі;	
- Транспортні витрати оплачені.	
2.1.2. ОПЛАТИ, пов'язані з операційною діяльністю:	
- оренда;	
- комунальні платежі;	
- пальне;	
- спецодяг;	
- відрядження;	
- консультаційні послуги;	
- реклама;	
- навчання персоналу;	
- медичне страхування;	
- податок на прибуток;	
- ПДВ, сплачене на митниці;	
- представницькі витрати;	
- РКО.	

2.2. ОПЛАТИ ПО НЕОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
Інші виплати	
...	
2.4. ВИТРАТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Придбання ОЗ	
Капітальний ремонт	
Амортизаційний фонд	
Виплата дивідендів:	
- Власник 1;	
- Власник 2....	
2.5. ОПЛАТИ ПО ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
Повернення кредитів/позик:	
- Повернення кредиту банкам;	
- Повернення кредиту власникам;	
- Повернення позик іншим кредиторам;	
- Погашення відсотків по кредитах/позиках	
-	
ЗАЛИШОК ГРОШОВИХ КОШТІВ НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ	

Розроблена модель Звіту дає можливість менеджменту підприємства здійснювати оперативний аналіз, а отже швидко реагувати на зміни, що відбуваються, адаптуватися до них та зосереджувати обмежені ресурси на пріоритетних напрямках діяльності. Тому оперативний аналіз на основі управлінського Звіту складається на місяць у вигляді тематичних планів надходжень та витрачань грошових коштів, а на базі цього формуються показники квартального та річного притоку і відтоку грошових коштів. Розбивка помісячно потрібна для врахування сезонних коливань реалізації продукції, робіт та послуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Інформація про грошові потоки суб'єкта господарювання є корисною, оскільки вона надає користувачам фінансової звітності основу для оцінки спроможності суб'єкта господарювання генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби суб'єкта господарювання щодо використання цих грошових потоків. Зважаючи на відмінність принципів управління грошовими коштами і банківських угод у всьому світі та виконуючи вимоги МСБО 1 «Подання фінансових звітів», підприємство розкриває інформацію про облікову політику, яку він приймає для визначення складу грошових коштів та їхніх еквівалентів. Вплив будь-якої зміни у обліковій політиці щодо визначення компонентів грошових коштів та їхніх еквівалентів, наприклад зміни у класифікації фінансових інструментів, які раніше вважалися частиною портфеля інвестицій підприємства, визначається відповідно до МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки».

Розроблена модель управлінського Звіту дає можливість як оцінки здатності підприємства фінансово-стійко проводити діяльність у майбутньому, а також врахувати усі вимоги міжнародних стандартів до облікової політики формування Звіту про рух грошових коштів.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в удосконаленні організації аудиту грошових коштів підприємства. Оскільки для підтримки конкурентоспроможності, забезпечення платоспроможності і попередження ризику банкрутства менеджмент підприємства повинен приділяти особливу увагу питанням перевірки обліку операцій з грошовими коштами та ефективності їх використання.

Джерела та література:

1. Semenushina N, Khorunzhak N, Sadovska I. Evaluation of the adaptability of scientific theories for the development of accounting institute *Intelektine Ekonomika*. 2020. Vilnius. Том 14. Р 113-129. URL: <https://www3.mruni.eu/ojs/intellectual-economics/article/view/5713>

2. Горбач Т.О. Теоретичні основи дослідження якості облікової інформації в бухгалтерській (фінансовій звітності): *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2017. №6. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/horbach.pdf>.
3. Подолянчук О.А. Облікова інформація та її якісні характеристики відповідно до облікових стандартів. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2018. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/ybOZOMIRWBAuPz2dwybX.pdf>
4. Куцик П. О., Маркус О. В., Садовська І. Б. Роль професійного судження у застосуванні єдиної моделі обліку оренди за МСФЗ (IFRS) 16 «Оренда». *Вісник ЛТЕУ: Економічні науки*. 2021. № 63. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63>
5. Садовська І.Б., Бляхарчук М.О. *Облікова політика в управлінні підприємством: методика і практика*: Монографія. 2018. 300 с.
6. Садовська І.Б., Нагірська К.Є. *Облікова політика в організації обліку і оподаткуванні проектною діяльністю*: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. 2021. Одеса : ДУ «Одеська політехніка». С. 68–69.
7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020
9. Національний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
10. Кулик В. А. *Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку*: монографія. 2014. Полтава: РВВ ПУЕТ. 373 с.

References

1. Semenysheva, N; Khorunzhak, N; Sadovska, I. (2020). Evaluation of the adaptability of scientific theories for the development of accounting institute *Intelektine Ekonomika*. Vilnius. Tom 14. P 113-129. URL: <https://www3.mruni.eu/ojs/intellectual-economics/article/view/5713> [in Ukrainian].
2. Horbach, T. (2017). Teoretychni osnovy doslidzhennya yakosti oblikovoyi informatsiyi v bukhgalters'kiy (finansoviy zvitnosti): *Elektronne naukove fakhove vydannya z ekonomichnykh nauk «Modern Economics»*. №6. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/horbach.pdf>. [in Ukrainian].
3. Podolyanchuk, O. (2018). Oblikova informatsiya ta yiyi yakisni kharakterystyky vidpovidno do oblikovykh standartiv. *Bukhgalters'ky oblik, analiz ta audyt*. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/ybOZOMIRWBAuPz2dwybX.pdf> [in Ukrainian].
4. Kutsyk, P; Markus ,O; Sadovs'ka, I. (2021). Rol' profesiynoho sudzhennya u zastosuvanni yedynoyi modeli obliku orendy za MSFZ (IFRS) 16 «Orenda». *Visnyk LTEU: Ekonomichni nauky*. № 63. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63> [in Ukrainian].
5. Sadovs'ka ,I; Blyakharchuk, M. (2018). Oblikova polityka v upravlinni pidpryemstvom: metodyka i praktyka: *Monohrafiya*. 300 p. [in Ukrainian].
6. Sadovs'ka, I; Nahirs'ka, K. (2021). Oblikova polityka v orhanizatsiyi obliku i opodatkuvani proyektnoyi diyal'nosti: materialy XV Vseukr. nauk.-prakt. konf: DU «Odes'ka politekhnika». P. 68–69. [in Ukrainian].
7. Mizhnarodnyy standart bukhgalters'koho obliku 7 «Zvit pro rukh hroshovykh koshtiv». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020 [in Ukrainian].
8. Mizhnarodnyy standart bukhgalters'koho obliku 8 «Oblikovi polityky, zminy v oblikovykh otsinkakh ta pomylyky». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020 [in Ukrainian].
9. Natsional'nyy standart bukhgalters'koho obliku 1 «Zahal'ni vymohy do finansovoyi zvitnosti». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> [in Ukrainian].
10. Kulyk, V. (2014). Oblikova polityka pidpryemstva: nabuty dosvid ta perspektyvy rozvytku: *monohrafiya*. Poltava: RVV PUET. 373 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.05.2022 р.